

De la República al primer franquisme

VILA MITJÀ, MERCÈ

L'Escala 1931-1947

(República-Guerra Civil-Postguerra).

Ajuntament de l'Escala, 1994, 186 pàgines.

Darrerament han anat apareixent llibres que van omplint un buit en la nostra història local més recent, sobretot dels anys republicans i del primer franquisme. De totes maneres, encara són poques les poblacions que tenen estudiada i publicada la seva història, i el silenci continua planant per damunt d'aquestes èpoques. Les paraules de Rosa Montero a propòsit del llibre *El silencio roto (Mujeres contra el franquismo)*: «Lo único que me interesa es conocer la historia, saber lo que fuimos para saber quiénes somos, cumplir la justicia final de la memoria», són una crida a continuar investigant i publicant sobre aquests anys.

Els escalencs, afortunadament, ja tenen la seva història plasmada en el llibre de la Mercè Vila Mitjà *L'Escala, 1931-1947 (República-Guerra Civil-Postguerra)*. Aquesta publicació, la número 2 de la col·lecció de monografies locals editada per l'Ajuntament, és el resultat d'anys d'investigació a l'arxiu municipal i de recollir la memòria oral dels seus protagonistes que en un primer moment es va presentar com a tesi doctoral i que, ara, degudament retocada, es fa arribar a tothom que vulgui llegir-la.

Gosaria dir que és un llibre clar i, al mateix temps, dur. Hi ha els noms i els cognoms dels protagonistes d'una història que té més de cinquanta anys, però que encara és ben viva entre les persones grans. Una història que, llegida ara, ens fa patent el disbarat d'una guerra civil, la tragèdia de l'enfrontament entre persones d'un mateix poble! Encara hi ha ferides obertes, però el paper de l'historiador és fer-nos conèixer aquests fets per tal que no tornin a passar més.

Pel que fa al treball de l'autora, em permeto destacar, a més de la notable recollida de la informació que hi ha en la documentació municipal dels anys 1931-36 i 1939-47, la important, lenta i difícil recollida de la història oral com a complement –i en alguns casos, substitució– de les fonts escrites. Fonts orals que, de ben segur, amb l'aparició d'aquest llibre es poden enriquir amb altres testimonis. A vegades el testimoniatge oral estimula en lectors d'edat altres escrits de recordança i, també, escrits contraposats; al cap i a la fi, la memòria amb el pas del temps es va carregant de subjectivitat. El testimoni oral, en el llibre, és viu i fresc, i encara que en alguns casos s'ha volgut protegir amb les inicials, és difícil de mantenir l'anonimat en una població petita de les dimensions de l'Escala.

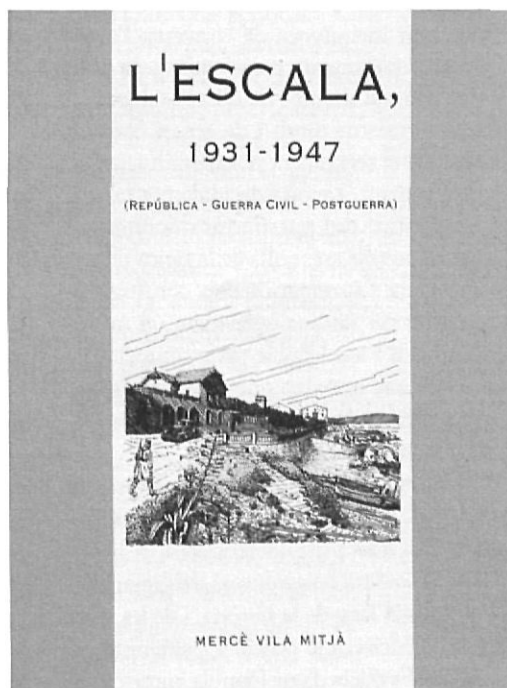
De la lectura global del llibre, en destacaria alguns trets: en primer lloc, el fet que l'Escala era un poble viu i plural des

del punt de vista polític i que quan esclata l'aixecament faccions i la revolució hi ha, per part de les autoritats, una voluntat d'evitar delictes de sang; de fet el rector viurà al poble protegit contra l'actuació dels comitès d'altres poblacions que el buscaven. De fet, un dels entrevistats recorda com cridava pel carrer Major tot celebrant la república: «*Que mori el rei! i ço ens valgué que persones amb més seny ens renyessin dient-nos que: que mori algú, mai!*».

Els fets més rellevants de l'etapa republicana, sobretot dels anys de la revolució i guerra civil, són aquests: les tensions entre els moderats i els revolucionaris a l'interior del mateix Comitè Antifeixista per la manera d'actuar. El paper poc rellevant de les dones (els capdavaners són majoritàriament homes i pescadors). La història de les col·lectivitzacions del ram de la construcció, de la pesca, dels flequers i del camp a partir dels testimonis orals. L'arribada i l'estada de refugiats d'altres indrets, etc.

El llibre té el mèrit d'entroncar dues etapes políticament ben diferents i no segueix el model de moltes històries que s'acaben el 1939. Les 190 pàgines del llibre estan repartides en una primera part sobre l'Escala republicana; una segona –la més extensa i a parer meu la més important pels testimonis que aporta i per la categoria de la investigació– sobre els anys de la guerra civil; una tercera part breu –massa– sobre el franquisme i un apèndix documental amb textos escrits i plànols. L'autora diu prou coses dels inicis de l'etapa franquista (tot i que personalment m'hauria agradat un major aprofundiment en aquests primers anys) perquè el lector es faci una idea de què va passar i tingui elements de judici per veure les diferències entre la República i el franquisme.

Em permeto destacar, per exemple: la crema dels llibres de la biblioteca de

casa les Alech amb l'arribada dels franquistes; el càstig als fills i familiars dels compromesos políticament amb la República i la Revolució; la repressió dels milicians quan tornen de l'exili; la violència institucional del franquisme: la missa obligatòria, els casaments i els bateigs forçats, etc. (l'Església n'ha pagat un preu força alt, d'aquest casament amb l'estat nacional-catòlic!).

La part gràfica del llibre podria ser millor tant pel que fa als plànols de l'apèndix documental, de difícil lectura (hauria estat bé fer uns plànols pensats expressament per al lector del llibre i no aprofitar mapes editats per a altres finalitats més turístiques) com també pel que fa a les fotografies, majoritàriament de caràcter religiós, que s'havien de completar amb altres testimonis gràfics de fets civils.

A mesura que llegia el llibre em preguntava quina lectura en fem els grans i quina lectura en faran els més joves, d'aquesta història que, encara que local, transcendeix la vila i és testimoni d'una època. Considero que un llibre com aquest ens ha d'ajudar a descobrir i a aprofundir la importància de la consolidació de la democràcia en el respecte mutu, en la pluralitat i en la discrepància.

Salomó Marquès

Un municipi a través del seu arxiu

LLUÍS COSTA.

Arxius i recerca històrica. L'Arxiu Municipal de Begur.
Begur: Ajuntament, 1994, 207 pàgines.

Fa uns anys, l'aparició d'un instrument de descripció d'un arxiu esdevenia un fet inusual i nou, en tant que calia inserir-lo en un context general caracteritzat per la manca d'atenció pel que fa a la salvaguarda dels arxius del nostre país. Actualment, en canvi, són cada cop més nombrosos els arxius que s'han preocupat de classificar correctament els seus fons i, sobretot, de fer-los accessibles als investigadors amb publicacions més o menys reeixides. Aquesta normalització del sector arxivístic té, però, diversos nivells de lectura, en tant que la sensibilitat política i ciutadana és desigual i conforma un panorama mancat d'una mínima homogeneïtat.

En aquest context, el cas de la vila de Begur es caracteritza per una doble voluntat que es fa evident en el plantejament de l'estudi de Lluís Costa. En primer terme l'existència d'una corporació amb la voluntat inequívoca de convertir l'arxiu en un equipament central en la seva política cultural i també de dotar-lo dels mitjans infraestructurals i de servei que faci possible el reeiximent d'aquesta iniciativa. Segonament, l'aposta decidida per tal que l'inventari del patrimoni documental begurenc vagi més enllà de la típica relació ordenada i sistemàtica dels continguts i s'esforci per tal que esdevingui un instrument útil i intel·ligible per a un sector de la societat que desconeix les immenses possibilitats de gaudi i estudi que els ofereix el món dels arxius.

Així, el contingut d'*Arxius i recerca històrica. L'Arxiu Municipal de Begur* es presenta en dues parts diferenciades. A la primera s'analitza l'organització dels municipis catalans al llarg de la història, i de les seves competències amb relació a l'administració estatal. Es tracta d'una fórmula imprescindible

per tal de contextualitzar la gènesi de la documentació municipal. A la segona part es fa una descripció pormenoritzada de la documentació de l'Arxiu Municipal, encetada a l'inici del segle XV. En aquest nivell és molt significatiu remarcar l'estudi i comentari que l'autor fa de les diferents tipologies documentals, i sobretot de l'aplicació d'aquests documents en possibles estudis de recerca històrica. A banda d'això, Costa ens introdueix, de manera més superficial, en el coneixement dels fons d'altres arxius on es conserven notícies relacionades amb Begur. És el cas de l'Arxiu Parroquial de Begur, de l'Arxiu Catedralici i l'Arxiu Històric de Girona, i l'Arxiu de la Corona d'Aragó de Barcelona.

Cal assenyalar que el fet que Begur tingui un volum raonable d'habitants el converteix en un espai privilegiat per tal de concitar la complicitat dels ciutadans en dues direccions que al llarg de l'estudi s'expliciten com a imprescindibles i que en darrer terme esdevenen complementàries: en primer lloc, la potenciació d'una política de donació de documentació de procedència privada que enriqueixi i diversifiqui l'arxiu i l'allunyi del perill d'esdevenir un centre on només s'hi trobi documentació eminentment oficialista i, segonament, la possibilitat d'aconseguir que la recerca i la difusió de la història de la vila, sobretot en el sector escolar, afavoreixi la presa de consciència dels seus ciutadans i els sigui un mitjà de sensibilització en la defensa del patrimoni històric i d'enfortiment de la personalitat del poble de Begur.

Per acabar, convé remarcar que la metodologia presentada per Lluís Costa en aquesta ocasió representa un pas endavant vers l'estructuració i la creació de nous models d'estudi en el camp de l'arxivística.

Ramon Alberch i Fugueras

